

FEKETE Árpád

Örménymagyarok a Sóvidéken¹

I.

Kulcsszavak: *Örménymagyarok; Sóvidék; PETELEI ISTVÁN; SZENKOVITS család*

A sóvidéki családneveket vizsgálva vagy azok eredetét kutatva meggyőződhetünk arról, hogy közöttük néhány örménymagyart vagy azok leszármazottait találjuk, akik eredetüket elismerve önmagukat örmény származású magyarnak vagy egyszerűen csak magyarnak vallják. Az ismert és gyakorta ismétlődő családnevek után újjal, a SZENKOVITS névvel találkoztam. Feltűnő volt akkor, hogy bármelyik kereskedelmi üzletbe betértem, a család valamelyik leszármazottját irányítóként vagy elárusítóként mindig ott találtam.

Antropológiailag vizsgáltam őket: széles járomcsontú, barna bőrű, a nők alacsonyabbak, a férfiak középtermetűek, markáns arcú, sűrű, sötétes fekete hajú emberek voltak. Az csak természetes, hogy közös vonásuk volt, egyértelműen mind az Erzsébetvárosról származó örménymagyar SZENKOVITS-család kereskedelemhez kötődő leszármazottai. A SZENKOVITS névre hallgató leszármazottak és más, Sóvidéken élő örménymagyarok családfájának levezetése előtt ismertetném, hogy mi módon kerültem kapcsolatba és hogyan, miért vállaltam e feladatot, a sóvidéki örménymagyar közösség bemutatását összeállító kutatásomat.

2002. szeptember 14-én délelőtt 10 órakor Szovátán az örménymagyar származású, Erdély talán legnagyobb novellaírójának, PETELEI ISTVÁNNAK, az Örménymagyar Szövetség és a budapesti Petőfi Irodalmi Társaság a következő szövegű emléktáblát avatta: *“E helyen állt 1937-ig a ház, melyben nyaranta élt és dolgozott a nagy novellaíró, PETELEI ISTVÁN. 1852/1910”*. A fekete márványból készült emléktábla a fürdővárosban, ezen az udvaron született BOCSKAY VINCE szobrászművész 1978-1982 között épült házának homlokzatán található (Fő út 172. szám). A ház udvarára egy 1895-ben készült galambdúcós nagy székely kapun lehetett bejutni. A kaput PETELEI ISTVÁN állíttatta, melynek faragásában maga a tulajdonos, az író is részt vett. A kicsi kapu fölötti felirat ez volt: *“Vándor, e kis kapu nem akar kizárni, csak azt mutatja, merre kell bejárni.”* A nagykapu szemöldökfáján ez a szöveg állt: *“Isten segedelmével építtette a kis kaput PeteIei István párjával Korbuly Zsuzsikaival”*. Az életfa tövén ez az évszám állt: 1895.

A kapurészek eredetiben, szétszedett állapotban a marosvásárhelyi néprajzi múzeumban találhatók 1963 óta, minekelőtte 1962 tavaszán a kaput egy hajnali szélvihar kidöntötte.

Ha a sóvidéki örménymagyar közösség eredetét, családfáját kutatjuk, az csak természetes, hogy a SZENKOVITS család jut elsőként eszünkbe. Ők voltak az ide letelepedett népközösség első képviselői a Sóvidéken. A családnak ide történt korai letelepedése rangsorolást követel az itt lakó örménymagyarok közt. A Szovátán

élő, magukat örmény származású magyarnak tartó SZENKOVITS-család leszármazottáival, LÁSZLÓ, JENŐ, MAGDOLNA és DEZSŐ adatközlőimmal sikerült összeállítani a család rövid történetét.

A SZENKOVITS-család Erzsébetvárosról származik. Elődeiktől szájhagyományból tudják, hogy egyik ősük itt, Erdély nagy örmény központjában, örménymagyar iskolát alapított, azzal a céllal, hogy az utódok tanuljanak meg magyarul is. Egyik elődjükig, a szépapa SZENKOVITS LAJOSIG tudják visszavezetni a családfát, aki Erzsébetvárosról Nyárádszeredába költözött. Feleségét, aki szintén örmény származású római katolikus volt, ÖTVÖS ANNÁNAK hívták. Kereskedők voltak Nyárádszeredában. Elhunytukkal a család nyárádszeredai tartózkodása megszakadt, mert a négy gyermekük közül (FERENC, ÖDÖN, LAJOS és MÁRTON), az aglegény FERENC kivételével, senki sem maradt a városi rangú településen.

LAJOS 101 éves korában Magyarzsákodon hunyt el. 1941-ben, halála előtt egy héttel megünnepelte a 101. születésnapját. Körjegyző volt a faluban. Leányai, MARGIT, ERZSÉBET és ILKA már Magyarzsákodon éltek. Ott is haltak meg. Nem alapítottak családot. Egy fia volt, aki Marosvásárhelyre költözött. Utóda Nagyszebenben, az 1989 decemberi változások alkalmával mártírhalált halt. MARGITNAK ugyan volt egy élettársa, SIMÓ LAJOS, de kapcsolatukból nem született gyermek. Színfoltot jelentett a falu mindennapi életében, idézi fel gyermekkori élményét a magyarzsákodi születésű ORBÁN PÁL, szovátai mérnök SZENKOVITS MARGIT iránti érdeklődésem kapcsán, akit a falu ÖRMÉNY MARGITKA néven emleget ma is. A gyermektelen asszony nagyon nagy állatbarát volt, gondosan nevelte cicáit és kutyáit, ugyanúgy nagy becsben tartotta majorságait is. A kereskedelemben dolgozó üzletvezető, aki különben tejbegyűjtéssel is foglalkozott Magyar-, illetve Oláhzsákodon, nemcsak pontosságáról, jószívűségéről, hanem gyönyörű gyöngytyúkjairól is híres volt az egész Vécke-patak völgyében.

Másik fiuk, ÖDÖN, Gyergyószentmiklóson nagy üzlettel rendelkező kereskedő volt, nőtlen. A fiúk közül a már említett FERENC Nyárádszeredában hunyt el. Negyedik fiuk, MÁRTON, házassága révén Korondra költözött. Neje, a Korondon született SZÁLASI ERZSÉBET az örmény származású római katolikus SZÁLASI JÁNOS és VERZÁR ANNA leánya volt. Lakodalmuk 1874. február 15-én Korondon volt a római katolikus templomban. Házasságkötésük tanúi IMRE JÁNOS és HAJDÓ FERENC voltak. SZENKOVITS MÁRTON 1848-ban született és 1904. december 24-én, Székelyudvarhelyen a kórházban hunyt el, szívroham következtében. Foglalkozása, követve a családi hagyományokat, kereskedő volt. Síremléke a korondi temetőben található. Házasságukból itt Korondon nyolc gyermekük született, hét fiú és egy lány. Az 1942-ben kiadott *“Kivonat a házassultak anyakönyvéből”* című dokumentum érdekes adatokat tartalmaz, melyet MÁRTON fia, ANTAL, a hatodik gyermek, azért váltott ki, hogy igazolni tudja nem zsidó származását.

SZENKOVITS MÁRTONNAK és az 1936-ban elhunyt SZÁLASI ERZSÉBETNEK első gyermeke FERENC. Házasságából két gyermek, ERZSÉBET és FERENC, született. ERZSÉBET férje, SZÉKELY ISTVÁN kántortanító volt Szentivánlaborfalván. FERENC Csíkkászonban fakereskedéssel foglalkozott. Felesége, ILONA, Csíkszeredában él, nyugalmazott tanítónőként. FERENCről, aki tönkrement, fennmaradt, hogy 1942-es katonai bevonulása alkalmából nagybátyja, ANTAL öltöztette fel.

SZENKOVITS MÁRTON és SZÁLASI ERZSÉBET második gyermeke MÁRTON, első világháborús frontharcos, aki a hazáért hősi halált halva az egykori Nándorfehé-

váron, azaz Belgrádban alussza örök álmát. Két leánya maradt hadiárva, OLGA, és PIROSKA, mindketten Székelyudvarhelyen, az ezredforduló környékén hunytak el. Az udvarhelyi temetőben van a síremlékük. PIROSKA lánya dr. SIMON LÁSZLÓNÉ, született BACZÓ ÉVA ZSÓFIA, közel egy fél évszázadot Szovátán élt sikeres zeneoktatóként, majd a Tanulók Szabadidőközpontjának igazgatójaként. Házasságukból két gyermek született, ÉVA (1959), aki körorvos, és LÁSZLÓ (1968), aki zeneakadémiaát végzett, mindketten Budapesten élnek. SZENKOVITS MÁRTON és SZÁLASI ERZSÉBET harmadik gyermeke JÁNOS. Korondon volt kereskedő, körülbelül 50 éves korában hunyt el. Két gyermeke maradt, JÁNOS és ERZSÉBET.

Fia, JÁNOS, kereskedő Korondon, akit 1952-ben kilakoltattak s még abban az évben meg is halt. Szintén két gyermeke volt, JÁNOS, aki szövetségi elnökként ment nyugdíjba, ma is Korondon él, valamint leánya ANNA, aki Bukarestben él, egészségügyi asszisztens, ma már nyugdíjas. ANNÁnak egy mérnök fia van, CRISTIAN RADU. Lánya, ERZSÉBET, ASZTALOS ALBERT mészáros felesége, aki Korondon férje halála után átvette mészárszékük teljes vezetését. Kitartásával, akaraterejével beigazolta, hogy az élet nehézségeivel, mindennapi küzdelmeivel, ha nehezen is, de meg lehet birkózni. Nő létére állatot vásárolt, azt levágta, feldarabolta, kimérte és árusította, Székelyudvarhelyen halt meg. Fiuk, ALBERT szintén elhunyt.

SZENKOVITS MÁRTON és SZÁLASI ERZSÉBET negyedik gyermeke DEZSŐ. 1880-ban született Korondon. Több helységben volt kereskedő: Parajd, Etéd és Szováta. 1963-ban halt meg Szovátán. Öt gyermeke volt, négy leány, EMMA, ILONA, KATALIN, ERZSÉBET és egy fiú, DEZSŐ. Id. SZENKOVITS DEZSŐ első felesége a gyergyószentmiklósi örménykatolikus ZÁRUG KATALIN volt, aki korán elhunyt. Öt gyermekét második felesége, KESZLER IRMA segítségével nevelték fel.

Közülük a családnévet és a családi foglalkozást továbbvivő, a szovátaiak szerint legszimpatikusabb, a vásárlókkal közvetlen stílusú SZENKOVITS DEZSŐ (1911-1981), a szovátai Fogasztási Szövetségben alapembernek számított. Tudta mindig, hogy mi a hiánycikk az üzletben, miből mennyit kell megrendelni. A Robot nevű üzletbe betérő vásárló áru nélkül, üres kézzel szinte sohasem tudott távozni. Felesége, a szintén kereskedő családból származó FORSCHPECHER REZSIN megjárta Auschwitzet, megmenekülését kitartásának és pontos munkájának köszönhette. Hazatérése után ment férjhez SZENKOVITS DEZSŐHÖZ. Házasságukból két gyermek született, MAGDOLNA (1949), kereskedő, Szovátán él, akárcsak a faipari technikumot végzett testvére, DEZSŐ (1950). MAGDOLNA RÓZSA IMRE topográfus felesége, két gyermekük született, RÓZSA IMRE SÁNDOR (1978) és RÓZSA MAGDOLNA (1980), mindketten térképészek. RÓZSA IMRÉnek és NAGY ANNÁnak egy leányuk van, RÓZSA ZSEJKE (2008). LÁSZLÓNÉ RÓZSA MAGDOLNÁnak, és LÁSZLÓ BERNÁTnak két gyerekük van, BOTOND (2004), és HUNOR (2007).

A nagyapját, az édesapját, önmagát és a fiát is DEZSŐNEK nevező utód, MARUZSÁN MÁRIA tanárnővel kötött házasságából két gyermek született, a családban így már a negyedik generációt képviselő SZENKOVITS DEZSŐ (1975) Kolozsváron élő filozófus és VARGA KATALIN (1977), Budapesten élő tanítónő. DEZSŐNEK három fia van: DÁVID(2004), BENCE(2006), és TAMÁS (2009). KATALINnak egy kislánya van: BORÓKA (2007).

Az 1880 és 1963 között élő SZENKOVITS DEZSŐ négy leánya közül a legidősebb, a második gyermekként születő szovátai kereskedő, családot sohasem alapító EMMA (1913-2002). A második leány AMBRUS SÁNDORNÉ SZENKOVITS ILONA (1915-

2002), szovátai kereskedő, egy leányt szült, AMBRUS MÁRIÁT (1949), foglalkozása természetesen kereskedő. SZABÓ ANDRÁSSAL kötött házasságából (1969) két fiuk született, ANDRÁS (1970), villanyszerelő és SZABÓ SÁNDOR (1971), asztalos. ANDRÁSNAK két fia van, MÁTYÁS (1998) és SZILÁRD (2001), SÁNDORNAK egy leánya, KRISZTINA (1999). A harmadik leány, BOGDÁN BÉLÁNÉ SZENKOVITS KATALIN (1919-1987), szovátai kereskedő, akinek két leánya született, MUSCANÉ BOGDÁN KATALIN (1939) könyvelő és BOGDÁN LÍVIA (1950) kereskedő. Előbbinek egy fia, TIHAMÉR (1964) jogász, utóbbinak egy fia UNGUREAN ZOLTÁN (1971), asztalos és egy leánya, UNGUREÁN TÍMEA (1979), elárúsító. A negyedik, és egyben a legfiatalabb gyermek, FAZAKAS GYULÁNÉ SZENKOVITS ERZSÉBET (1921-1999), szovátai kereskedő. Egyetlen leányuk született, az ERZSÉBET nevet öröklő orvos (1944), a kolozsvári orvosi egyetem előadó tanára. Fia, dr. PARASCA OLIVÉR (1970) orvos, akinek két fia van, PARASCA DAVID (1995) és PARASCA DOMINIC (1996).

SZENKOVITS MÁRTON és SZÁLASI ERZSÉBET ötödik gyermeke JÓZSEF (1881-1907), utód nélkül, 26 évesen, völegényként hunyt el, Székelyvárságon volt körjegyző, szép karrier előtt állt. Apjával egy sírban nyugszik Korondon. SZENKOVITS MÁRTON és SZÁLASI ERZSÉBET hatodik gyermeke LAJOS (1884-1937), aki ugyan korondi születésű, de már szovátai kereskedőként ismert személyiség volt 1917-ben, az egykori alsótelep 1902-ben épült vegyeskereskedési üzletének tulajdonosaként, amelyet apja vásárolt 1917-ben. Ő volt a SZENKOVITS-család szovátai ágának megalapítója. Mellékfoglalkozásként erdőkitermeléssel és bányafa, talpfa, szén magyarországi kivitelével foglalkozott. Az általában népes gyermekáldással rendelkező családban is rekorder LAJOS, feleségével, FILEP ANNÁVAL kötött házasságából (1919. október 6.), kilenc gyermek született, de sajnos csak hat érte meg a felnőttkort.

Az elsőszülött GABRIELLA (1913-1987) volt, aki Parajdon született, élete nagy részében tisztviselőként dolgozott Szovátán, a fürdővállalattól ment nyugdíjba, pénztárosi beosztásból. Férjzetlen volt. Második gyermeke, SZENKOVITS ANNA MÁRIA, szintén Parajdon született (1917-1997), aki Szovátára ment férjhez a kereskedelemben, a városi polgári és sportéletben ismert nyáradszeredai származású DEÁK SÁNDORHOZ. Házasságukból (1937. február 6) született a rövid időt megélt MIKLÓS nevű fiúk (1937-1939). A család bérelte az egykori Május 1. vegyeskereskedést, később szatócsboltta alakított kereskedelmi egységet, mely helyére a mai Turist vendéglő épült. A mellette levő épületben saját textilüzletüket működtették. A közismerten NUSI néninek nevezett csaplárosné az egykoron a család által birtokolt "Szenkovits" néven ismert vendéglőből ment nyugdíjba.

A harmadik gyermek, az 1916-ban született MAGDOLNA, abban az évben el is hunyt. A negyedik gyermek, aki a felnőttkort megérő testvérek között a harmadik volt, szintén MAGDOLNA nevet viselt (1918-1997). Kereskedelemmel foglalkozott. A meneküléskor, 1944ben, Mohácson maradt. Férje, GAÁL LAJOS tanító, házasságukból (1936), megszületett MAGDOLNA nevű lányuk (1939), akinek három fia van, név szerint LAJOS, akinek két gyermeke van, GYÖZÖ, szintén két utóddal, míg OTTÓ nőtlen.

Az ötödik gyermek a Szovátán, a vendéglátó iparban közismert SZENKOVITS JÓZSEF (1920-1969). A család nevét viselő, de a szövetkezet által bérelt, „Szenkovits-vendéglő” vezetője volt. A köztudatban, főleg az idősebb generáció által „Szenka” néven ismert szórakozóhely évtizedekig cigányzenével fogadta vendégeit. Felesé-

ge, ÁBRÁM JOLÁN szintén a vendéglőben dolgozott, korai haláláig. Házasságukból (1952) két leányuk született, MARGIT (1952-2002) és ANNA (1954). MARGITnak egy fia van, JEREMIÁS JÓZSEF (1981), autószerelő-gépkocsivezető, egy leányuk van, SÁRA, 3 éves. ANNA férje SZLOVENSZKI GÁBOR, Nagybányán laknak, két gyermekük van, ANNA (1983) aki PORTUGÁLIÁBAN él, és GÁBOR (1990). A hatodik-hetedik gyermekük, az ikerpár MARGIT és LAJOS voltak, akik 1922-ben születtek és 1927-ben, illetve 1929-ben hunytak el.

Sorrendben a nyolcadik gyermek a két nevet viselő SZENKOVITS ILONA-OLGA (1925), a család hagyományos foglalkozását, a kereskedelmet nem folytató tanító-nő. Férje, FAZAKAS LAJOS, elhunyt matematikatanár. Nyugdíjba vonulásuk előtt Marosvásárhelyen és annak környékén tanítottak. Egy fiuk született, FAZAKAS LAJOS (1950), parajdi fogorvos. Felesége, dr. DERZSI EMESE (1954) belgyógyász szakorvos, a Parajdra járó asztmás betegek közismert kezelője, gyógyítója. Két gyermekük van, FAZAKAS NIMRÓD (1980), fogorvos Parajdon, és FAZAKAS ZSUZSÁNNA (1982), külkereskedelem szakot végzett, jelenleg Marosvásárhelyen dolgozik.

Kilencedik és egyben utolsó gyermek SZENKOVITS JENŐ (1928). Szovátán született, népszerű kereskedőként vonult nyugdíjba 1989-ben, a Fogyasztási Szövetkezet készruharészlegének vezetője és hosszú éveken át elárúsítója volt. 1954-ben feleségül vette ANTAL ERZSÉBET (1936) könyvelő-technikust. Mindketten hosszú éveken át egy vállalatnál dolgoztak. Két gyermekük született: JENŐ (1955-1958) és FERENC (1959), a kolozsvári Babes-Bolyai Tudományegyetem matematika-asztronómia tanszékének tanára és prodékánja. 1989-ben doktorált csillagászatból. Felesége a szovátai születésű TRIFOI MARIÁNNA, vegyész-mérnök. Két gyermekük született: ANNAMÁRIA (1989) aki informatika szakon egyetemi hallgató, és FERENC (1991) tanuló Kolozsváron.

Jegyzetek

1. A tanulmány megjelent három részben: *Erdélyi Örmény Gyökerek*. VII. évfolyam, 2003 szeptember-október-november.

